

ОСОБЛИВОСТІ ТА НАСЛІДКИ СВЯТКУВАННЯ 1000-РІЧЧЯ ХРЕЩЕННЯ РУСІ НА ЛУГАНЩИНІ

Сергієнко Ганна Сергіївна, кандидат історичних наук,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля,
Луганськ.

Анотація

У статті на основі аналізу історичних досліджень і архівних документів розглянуто причини та особливості святкування 1000-літнього ювілею хрещення Русі. Проведено аналогії зі святкуваннями попередніх ювілеїв прийняття християнства. Авторкою проаналізовано ставлення та позицію держави відносно ювілейних подій. В статті досліджено особливості святкування 1000-річчя хрещення Русі саме у Ворошиловградській області, висвітлені урочисті заходи, участь у них представників екзархату та представників влади, описано вихід представників екзархату на світовий рівень, участь митрополита Сергія у міжнародних конференціях, присвячених гумантарним проблемам. Проведені дослідження показали, що ювілейні події в досліджуваному регіоні призвели до пожвавлення релігійного життя починаючи з 1988 року, що виявилось у відродженні церковної обрядовості, збільшенні приходів в області.

Ключові слова: хрещення Русі, РПЦ, екзархат, митрополит Сергій, Ворошиловградсько-Донецька Єпархія, релігійне життя, обряд.

ВСТУП

У рік святкування 1025-річчя хрещення Русі важливо охопити всю історичну панораму, проаналізувати історичні події, пов'язані з відродженням релігійного життя після 70-річного періоду переслідування церкви державою. 1000-літній ювілей прийняття християнства став визначальною подією не лише в історії православної церкви, а й культурного розвитку суспільства.

Вивчення історії православної церкви є однією з актуальних тем в історичній літературі. Дослідження переламних моментів в історії церкви надає можливість проаналізувати причини та наслідки трансформацій у духовному житті суспільства.

З набуттям Україною незалежності у науковців з'явилась можливість досліджувати історію відносин держави та церкви. Проблемами державно-церковних відносин та відродження релігійного життя плідно займаються Я.Д. Ісаєвич [1], П.М. Бондарчук [2], П.Я. Слободянюк [3] та ін., проте в студіях сучасних українських істориків не відображаються регіональні особливості релігійного життя.

Основними джерелами дослідження виступають, головним чином, архівні документи Державного архіву Луганської області, які представлені інформаційними листами та звітами уповноваженого Ради з питань релігії при РМ УРСР по Ворошиловградській області, а також протоколами і звітами Єпархіальної Ради Ворошиловградсько-Донецької єпархії.

МЕТА РОБОТИ

Метою даного дослідження є аналіз особливостей святкування тисячолітнього ювілею хрещення Русі на Луганщині, виявлення причин і наслідків історичної події для релігійного і культурного життя в регіоні.

РЕЗУЛЬТАТИ (основний текст роботи)

Вперше хрещення Русі відзначали в XIX столітті, у 1888 році. Вже тоді церква, держава і суспільство розуміли значення релігійної реформи, запровадженої князем Володимиром. У 1888 році пропозиція святкування надійшла від Святішого Синоду, а ідея святкування Дня хрещення Русі отримала широку підтримку у суспільстві.

Святкування проводилося у багатьох містах і розглядалося церквою та імператорським домом у контексті значущих подій, пов'язаних зі сплеском патріотичної свідомості після війни з Османською імперією в 1877-1878 рр. У руслі цього громадянського підйому звістка про святкування ювілею хрещення Русі була сприйнята схвально. Святкові події відбулися у Києві, Новгороді, Санкт-Петербурзі і в інших містах. У церковній періодиці тих років 900-річчя хрещення знаходило найдокладніше висвітлення.

У музеї «Православної України» зберігаються журнали, газети, книги, присвячені святкуванню цього ювілею. А видання С. Кульженко має навіть кілька фотографій, на яких видно, що все місто брало участь у святкуванні [1, с. 212].

Всі заходи відбувалися в руслі однієї концепції - повернення до християнських витоків, що визначало вектор розвитку держави. Тому слід розглядати це святкування як успішний прецедент, тому що він відбувався в умовах релігійної свободи. Відомо, що церква в XIX ст. існувала як державна структура, а православ'я було державотворчою релігією, визнаною всією вертикаллю влади.

Святкування 1000-річчя хрещення Русі проходило в абсолютно інших умовах - в умовах Радянського Союзу. Але, тим не менш, цей ювілей вплинув на суспільну свідомість.

Маловідомий факт, що в Україні урочисто відзначався й 950-річний ювілей хрещення Русі. Звичайно ж, в областях, які на той час не відносились до УРСР. Музей «Православної України» володіє безцінними, унікальними матеріалами, які про це розповідають, деякі з них подаровані Блаженнішим Митрополитом Володимиром. Це книги, брошури, листівки, плакати, видані в Почаєві, Володимирі-Волинському та інших містах, які входили у той час до складу Польщі.

Важливо проаналізувати атмосферу, що була створена навколо святкування ювілею з метою усвідомлення, що навіть у непростих історичних реаліях 30-х рр. XX ст., у період великого терору, люди пам'ятали про важливість хрещення народу, пам'ятали про свою приналежність до православного світу [4, с. 48-49].

Особливий інтерес для розуміння сучасного становища релігійного життя у державі складає святкування 1000-річчя хрещення за радянської влади, адже ця подія дала поштовх релігійному відродженню нації. Відзначення 1000-

літнього ювілею хрещення Русі стало важливою подією у масштабах всього світу. Так, Організація Об'єднаних націй з цього приводу прийняла рішення, згідно з яким світова громадськість орієнтувалася на святкування ювілею як важливої історичної події у житті слов'ян та торжества православ'я. Особлива роль у цій акції відводилась Українській РСР, і передусім Києву, звідки християнство розповсюджувалось на Східну Європу [3, с. 168].

Слід підкреслити, що відзначення ювілею хрещення Русі стимулювало масштабні ремонтні роботи у храмах, їхню реконструкцію, додаткове оформлення та оздоблення. Вперше після 1917 року з офіційного дозволу держави в Україні започатковано будівництво нових православних храмів. Такі будівельні та ремонтні роботи вимагали додаткового фінансування. Вирішення цього питання державою було покладено на Патріархат, який в свою чергу розпочав підготовку до святкування ще у 1987 році [2, с. 254].

За рік до урочистих подій Патріарх Московський і всієї Русі Пимен звернувся до церковних громад з проханням знайти можливість збільшення відрахувань до фонду Ювілею 1000 річчя хрещення Русі: «РПЦ знаходиться напередодні ювілейного 1988 року... Проведення ювілейних заходів вимагатиме від Московського Патріархату великих витрат. У зв'язку з цим звертаюсь до вас, дорогий Владико, з настійним проханням знайти можливість для перерахування до кінця цього року до фонду ювілею грошових коштів, рівних щорічному внеску від Вашої єпархії на загальноцерковні потреби. При цьому сума Ваших відрахувань на загальноцерковні потреби і фонд реставрації та будівництва в Даниловському монастирі повинна залишатися незмінною» [5].

Такі збори коштів були єдиним засобом організувати урочисті події, тому кожна громада була залучена до організації збору коштів на святкування.

Самі святкові заходи організовувались спільно представниками церкви та релігійних громад з уповноваженими Ради з питань релігій на містах. Так, інформаційний лист поданий уповноваженим Ради з питань релігії при РМ УРСР по Ворошиловградській області Ю.О.Рибаким свідчить про проведення урочистих заходів з 4 по 6 липня 1988 р., які очолив правлячий архієрей Ворошиловградської єпархії митрополит Одеський і Херсонський Сергій.

Згідно з інформацією Ю.О.Рибаків святкування пройшло «...під знаком підтримки віруючими перебудови, що проходить у країні, вираження патріотичних почуттів, укріплення миру на землі, підтримки миролюбивої політики нашої країни...» [6].

На свята запросили всіх священнослужителів області – 73 священника і 12 дияконів, а також представників приходів в області, представників виконкомів й ревізійних комісій, активістів церков, учасників ВОВ, загальна кількість запрошених складала 160 осіб. Також на урочисті події були запрошені керівники облвиконкому, райвиконкомів, представники громадських організацій, працівники ЗМІ та віруючі так званих інославно-релігій (близько 90 осіб). В результаті розрахована на 400 осіб, зала Дома Техніки була заповнена.

В дні святкування Ворошиловградсько-Донецькою Єпархією спільно з Радою у справах релігій при РМ УРСР було заплановано та проведено урочистості, які поєднували релігійні відправи та світські заходи.

Так, 4 липня в Петропавлівському кафедральному соборі міста Луганська відбулось урочисте богослужіння, на якому зачитали ювілейне послання прихожанам Патріарха Московського і всієї Русі Пимена, послання Митрополита Сергія. Після богослужіння відбулось покладання вінків до пам'ятників, присвяченим загиблим у громадянську та Другу світову війни на Гострій Могилі.

5 липня у Домі Техніки пройшов урочистий ювілейний акт з вступним словом Митрополита Сергія. Виступили також представники від Комітету захисту Міру, фонду культури, спілки охорони пам'ятників. Офіційна частина завершилась концертом духовної музики, після чого учасники святкування були запрошені на обід до ресторану «Перник».

На третій день святкування ювілею, 6 липня, делегація Руської православної церкви у кількості 12 осіб за їх проханням була прийнята в облвиконкомі, де проінформувала про проведення святкування та виразила вдячність за надану допомогу.

Всі заходи єпархіального управління були заздалегідь узгоджені з уповноваженим Ради та, як свідчить звіт уповноваженого з питань релігії в Ворошиловградській області, проведені в рамках законодавства о релігійних культурах [7].

Слід відзначити, що святкування ювілею сприяло розширенню міжнародних зв'язків для Українського патріаршого екзархату. В екзархаті відбувалися зустрічі з багатьма ієрархами різних організаційних конфесійних структур, обмін думками про становище різноманітних релігійних течій і посилення між церковних відносин, зокрема, з питань гуманізації життя [8, с. 68].

Яскравим прикладом налагодження міжнародних зв'язків представниками Руської православної церкви є участь Митрополита Одеського і Херсонського, управляючого Ворошиловградсько-Донецькою Єпархією Сергія у ряді конференцій, присвячених гуманітарним питанням. Так, ще напередодні святкування 1000-літнього ювілею, у лютому 1988 р. митрополит Сергій виступив на конференції у Нью-Йорку присвяченій проблемам миру наприкінці ХХ століття. У своїй промові митрополит Сергій зазначив, що «... релігії у СРСР об'єднані прагненням к реальному здійсненню роззброєння. РПЦ направила спеціальне послання – «Про війну і мир», в якому викладена її офіційна точка зору про війну і мир у ядерний вік» [9].

Питанням світового ладу, ядерного роззброєння і співпраці Сходу і Заходу Європи присвятив свій виступ митрополит Одеський і Херсонський, управляючий Ворошиловградсько-Донецькою Єпархією Сергій на XI Регіональній Конференції Асоціації Сприяння ООН, у роботі якої митрополит взяв участь у жовтні 1988 р. в Афінах [10].

Того ж року митрополит Сергій взяв участь у Міжнародній науковій конференції «Права людини в історії людства і у сучасному світі», яка відбулась 13-15 грудня 1988 р. у Москві [11].

Таке вільне відвідування представниками церкви політичних та культурних заходів світового рівня стало можливим лише у 1988 році, напередодні святкування ювілею хрещення Русі, що свідчило не лише про активізацію діяльності православної церкви, а й про лібералізацію державно-релігійних відносин.

На користь поживлення релігійного життя і як слідство відродження релігійної свідомості свідчить кількісний ріст у досліджуваній період приходів в Україні взагалі і у Ворошиловградській області зокрема. У інформаційних довідках про релігійну мережу Ворошиловградської області мітяться дані, що на початок 1988 року в області було зареєстровано 55 приходів РПЦ і ще 3 приходські громади подали заявки і були зареєстровані протягом ювілейного року. Такі ж тенденції спостерігались і в інших конфесіях [12; 13].

Аналіз обрядовості у РПЦ також свідчить, що у 1988 році збільшилась кількість хрещень дітей, у тому числі шкільного віку і повнолітніх, що можна пояснити як зміною ставлення влади до фактів участі громадян у релігійних обрядах так і пробудженням релігійної свідомості, поверненням до втрачених традицій [14].

ВИСНОВКИ ТА ПОДАЛЬШІ НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ініціатива святкування ювілею прийняття на Русі християнства у 1988 році була обумовлена не культурно-релігійними причинами, а бажанням партійного керівництва акцентувати увагу громадськості на тисячолітній історії об'єднання слов'ян, вказати на давні та міцні зв'язки слов'янських народів, тим самим обґрунтував історично нерозривний союз у вигляді радянських республік. Саме тому урочисті події у республіці планувались і проводились під пильним контролем Ради з питань релігії при РМ УРСР. Так, у досліджуваному регіоні контролюючі функції виконував уповноважений Ради з питань релігії при РМ УРСР по Ворошиловградській області Ю.О. Рибаків, аналіз звітів, інформаційних листів і доповідних записок якого дають підстави зробити висновки про сувору підзвітність екзархату партійно-державному керівництву.

Проте напередодні святкових подій були здійснені кроки до звільнення релігійного життя від жорсткого контролю. Підготовка та проведення ювілею та одночасна робота над Законом «Про свободу совісті та віросповідання» дали поштовх для активізації діяльності православної церкви. Отже, святкування ювілею сприяло активному відродженню православної церкви в Україні взагалі та у Ворошиловградській області зокрема.

Література

1. Ісаєвич Я.Д. Україна давня і нова: народ, релігія, культура. – Львів: Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 1996. – 336 с.
2. Бондарчук П.М. Релігійність населення України у 40-80-х роках ХХ ст.: соціокультурні впливи, особливості, тенденції змін. – К.: Інститут історії України НАН України, 2009. – 381 с.

3. Слободянюк П.Я. Українська церква: історія руїни і відродження. – Хмельницький, 2000. – 266 с.
4. Барменков А.И. Свобода совести в СССР. – М: Мысль, 1986. – 222 с.
5. Державний архів Луганської області (ДАЛО). - Ф. Р-3699. – Оп.1.– Спр.181. – Арк.8.
6. ДАЛО. - Ф. Р-3699. – Оп.1.– Спр.184. – Арк.7-8.
7. Там само. – Арк.6-7.
8. Релігійна політика в Україні у 1960-х – 1980-х роках і сучасна практика міжконфесійних відносин / П.М. Бондарчук, В.М. Даниленко, В.О. Крупина, О.Н. Кубальський. - К.: Інститут історії України НАН України, 2010. – 210 с.
9. ДАЛО. - Ф. Р-3699. – Оп.1.– Спр.193. – Арк.266.
10. ДАЛО. - Ф. Р-3699. – Оп.1.– Спр.192. – Арк.27-34.
11. ДАЛО. - Ф. Р-3699. – Оп.1.– Спр.194. – Арк.9-10.
12. ДАЛО. - Ф. Р-3699. – Оп.1.– Спр.191. – Арк.1.
13. ДАЛО. - Ф. Р-3699. – Оп.1.– Спр.188. – Арк.3.
14. ДАЛО. - Ф. Р-3699. – Оп.1.– Спр.187. – Арк.7.

REFERENCE

1. Isayevych Y.D. Ukraine old and new: people, religion and culture. - Lviv: Institute of Ukrainian Studies. I.Kryp'yakevych NAS of Ukraine, 1996. - 336 p.
2. Bondarchuk P.M. Religiosity of population of Ukraine in the 40-80s of the XX century.: Sociocultural influences, characteristics, trends. - Kyiv: Institute of History of Ukraine, 2009. - 381 p.
3. Slobodyanyuk P.Y. Ukrainian Church: history of the ruins and rebirth. - Khmel'nitsky, 2000. - 266 p.
4. Barmenkov A.I. Freedom of conscience in the USSR. -M: Thought, 1986. - 222 p.
5. State archive of the Luhans'k oblast' (DALuO), f. P-3699, op. 1, spr. 181, ark. 8.
6. DALuO, f. P-3699, op. 1, spr. 184, ark. 7-8.
7. DALuO, f. P-3699, op. 1, spr. 184, ark. 6-7.
8. Religious Policy in Ukraine in 1960 - 1980 and the current practice of interfaith relations / P.M. Bondarchuk, V.M. Danilenko, V.A. Krupin, O.N. Kubalskyu. Kyiv: Institute of History of Ukraine, 2010. - 210 p.
9. DALuO, f. P-3699, op. 1, spr. 193, ark. 266.
10. DALuO, f. P-3699, op. 1, spr. 192, ark. 27-34.
11. DALuO, f. P-3699, op. 1, spr. 194, ark. 9-10.
12. DALuO, f. P-3699, op. 1, spr. 191, ark. 1.
13. DALuO, f. P-3699, op. 1, spr. 188, ark. 3.
14. DALuO, f. P-3699, op. 1, spr. 187, ark. 7.

Сергиенко А.С. Особенности и последствия празднования 1000-летия крещения Руси на Луганщине.

В статье на основе анализа исторических исследований и архивных документов рассмотрены причины и особенности празднования 1000-летнего юбилея крещения Руси. Проведены аналогии с празднованиями предыдущих юбилеев принятия христианства. Автором проанализировано отношение и позицию государства относительно юбилейных событий. В статье исследованы особенности празднования 1000 летия крещения Руси именно в Ворошиловградской области, освещены торжественные мероприятия, участие в них представителей экзархата и представителей власти, описан выход представителей экзархата на мировой уровень, участие митрополита Сергия в международных конференциях, посвященных гуманитарным проблемам. Проведенные исследования показали,

что юбилейные события в исследуемом регионе привели к оживлению религиозной жизни начиная с 1988 года, что проявилось в возрождении церковной обрядности, увеличении приходов в области.

Ключевые слова: крещение Руси, РПЦ, экзархат, митрополит Сергей, Ворошиловградско-Донецкая Епархия, религиозная жизнь, обряд.

Sergienko G.S. Features and consequences of celebrating the 1000th anniversary of the Christianization of the Rus' in Lugansk region

The causes and features of the celebration of the 1000th anniversary of Christianization of the Rus' were described on the basis of the analysis of historical research and archival documents. The analogy with the previous anniversaries celebrations of Christianization were carried out. The author has analyzed the attitude and position of the state in relation to the anniversary events. In the article the features of 1000th anniversary of the Christianization of the Rus' in Voroshilovgrad region were studied, highlighted the celebrations participation of representatives of the exarchate and government officials, representatives of the output is described exarchate to the world level, the participation of Metropolitan Sergius in international conferences on gumantarnim problems. Studies have shown that the anniversary events in the study region have led to a revival of religious life since 1988, which was manifested in the revival of the church rites, the increase of parishes in the region.

Keywords: Christianization of the Rus', the Russian Orthodox Church, the exarchate, Metropolitan Sergius, Voroshilovgradsky-Donetsk Diocese, religious life, rite.

Рецензент: **Довжук І.В.**, доктор історичних наук, професор
17.05.13

Стаття подана